

соціальної взаємодії мовленнєвого спілкування, бо породжується в діалозі між різними унікальними поглядами на дійсність. А оскільки, як ми побіжно згадували в статті, погляд на істину та правду в М. М. Бахтіна частково сформувався під впливом філософії неокантіанства, то в подальшому було б доречно провести більш детальний порівняльний аналіз між трактуванням істини М. М. Бахтіним та цим філософським напрямком.

Список використаних джерел

1. Бахтин М. М. К философии поступка / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2003. – Т.1: Философская эстетика 1920–х годов. – С. 7–68.
2. Бахтин М. М. О полифоничности романов Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2002. – Т.6: Проблемы поэтики Достоевского. Работы 1960–1970 гг. – С. 458–465.
3. Бахтин М. М. Проблемы поэтики Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2002. – Т.6: Проблемы поэтики Достоевского. Работы 1960–1970 гг. – С. 6–300.
4. Бахтин М. М. Проблемы творчества Достоевского / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 2000. – Т.2: Проблемы творчества Достоевского. Статьи о Толстом. Записи курса лекций по истории русской литературы. – С. 6–175.
5. Бахтин М. М. Проблема текста / М. М. Бахтин // Собрание сочинений: в 7 т. – М.: Языки славянской культуры, Русские словари, 1997. – Т.5: работы 1940–х – 1960–х годов. – С. 306–326.
6. Кривошеев А. В. Долженствование как установка участного сознания М. М. Бахтина: феноменологическая аналитика / Кривошеев Алексей Викторович // Вестн. Том. гос. ун-та. – 2009. – №324. – С. 75–80.
7. Ляхтеняки М. Истина и правда в философской концепции М. М. Бахтина / Мика Ляхтеняки // Бахтинский сборник. Вып.5 – М.: Языки славянской культуры, 2004. – С. 411–418.
8. Махлин В. Л. Диалог как способ нового мышления: (Культурологическая концепция М. М. Бахтина и современность) / В. Л. Махлин // Человек в зеркале культуры и образования. – М., 1988. – С. 82–91.
9. Щитцова Т. В. Понятие события и философское обоснование гуманитарных наук у Бахтина / Т. В. Щитцова. – Минск: б. и., 2002. – 300 с.

References

1. Bahtin M. M. K filosofii postupka / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2003. – T.1: Filosofskaja jestetika 1920–h godov. – S. 7–68.
2. Bahtin M. M. O polifonichnosti romanov Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2002. – T.6: Problemy pojetiki Dostoevskogo. Raboty 1960–1970 gg. – S. 458–465.
3. Bahtin M. M. Problemy pojetiki Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2002. – T.6: Problemy pojetiki Dostoevskogo. Raboty 1960–1970 gg. – S. 6–300.
4. Bahtin M. M. Problemy tvorcestva Dostoevskogo / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 2000. – T.2: Problemy tvorcestva Dostoevskogo. Stat'i o Tolstom. Zapisi kursa lekcij po istorii russkoj literatury. – S. 6–175.
5. Bahtin M. M. Problema teksta / M. M. Bahtin // Sbranie sochinenij: v 7 t. – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, Russkie sloviri, 1997. – T.5: raboty 1940–h – 1960–h godov. – S. 306–326.
6. Krivosheev A. V. Dolzhenstvovanie kak ustanovka uchastnogo soznaniya M. M. Bahtina: fenomenologicheskaja analitika / Krivosheev Aleksej Viktorovich // Vestn. Tom. gos. un-ta. – 2009. – №324. – S. 75–80.
7. Ljahtenmjaki M. Istina i pravda v filosofskoj koncepcii M. M. Bahtina / Mika Ljahtenmjaki // Bahtinskij sbornik. Vyp.5 – M.: Jazyki slavjanskoj kul'tury, 2004. – S. 411–418.
8. Mahlin V. L. Dialog kak sposob novogo myshlenija: (Kul'turologicheskaja koncepcija M. M. Bahtina i sovremennost') / V. L. Mahlin // Chelovek v zerkale kul'tury i obrazovaniya. – M., 1988. – S. 82–91.

9. Shhitcova T. V. Ponjatje sobytija i filosofskoe obosnovanie gumanitarnyh nauk u Bahtina / T. V. Shhitcova. – Minsk: б. и., 2002. – 300 s.

Dukhovych O. B., postgraduate student at the Department of philosophy and sociology, Precarpathian National University named after Vasyl Stefanyk (Ukraine, Ivano–Frankivsk), o.dukhovych@gmail.com

Understanding of verity and truth in M. M. Bakhtin's dialogical philosophy

In the article, specific nature of M. M. Bakhtin's view on verity and truth in his works "Toward a Philosophy of the Act", "Problems of Dostoevsky's Art" and "Problems of Dostoevsky's Poetics". It is stated that philosopher's understanding of verity and truth in these works differ significantly. Differences in M. M. Bakhtin's vision of verity on different stages of scientific work are described in detail. In particular, it is emphasized that in "Toward a Philosophy of the Act" work M. M. Bakhtin, who was under the influence of Neo-Kantianism, distinguished verity belonging to objective world of culture, possessing autonomous significance, and truth that is unique, belongs to the personality, unites in itself general and individual moments. In the works dedicated to F. M. Dostoyevsky's creative work, the philosopher is no longer contradicting verity and truth, but is criticizing monological view on verity within "single consciousness at all", stating instead that verity is dialogical, characterized by openness, interpersonality, revealed in consequence of social interaction.

Keywords: verity, truth, "monologism", dialogue.

Духович О. Б., аспірантка кафедри філософії та соціології, Прикарпатський національний університет ім. Василя Стефаника (Україна, Івано–Франківськ), o.dukhovych@gmail.com

Понимание истины и правды в диалогической философии М. М. Бахтина

Рассматривается специфика взгляда на истину и правду М. М. Бахтиным в работах "К философии поступка", "Проблемы творчества Достоевского" и "Проблемы поэтики Достоевского". Утверждается, что понимание философом истины и правды в данных работах существенно отличается. Детально описываются отличия между видением М. М. Бахтиным истины на разных этапах научного творчества. В частности, подчеркивается, что в работе "К философии поступка" М. М. Бахтин, будучи под влиянием неокантианства, различал между собой истину, что принадлежит объективному миру культуры, владеет автономной значимостью, и правду, что является неповторимой, принадлежит личности, объединяет в себе общие и индивидуальные моменты. В работах посвященных творчеству Ф. М. Достоевского философ уже не противопоставляет истину и правду, а критикует монологический взгляд на истину в границах "единственного сознания вообще", вместо этого утверждая, что истина является диалогической, характеризуется открытостью, интерперсональностью, проявляется в результате социального взаимодействия.

Ключевые слова: истина, правда, "монолизм", диалог.

* * *

УДК 141.12:159.955–047.42

Сепетий Д. П.

кандидат філософських наук, доцент,
доцент кафедри суспільних дисциплін,
Запорізький державний медичний університет
(Україна, Запоріжжя), sepety@yahoo.com

Чи є аргумент зомбі передішенням спірного питання проти матеріалізму?

Розглядається один з найвпливовіших аргументів проти матеріалізму у сучасній аналітичній філософії свідомості, аргумент зомбі, та типове заперечення, ніби в ньому прийняття засновку неявно ґрунтується на прийнятті висновку. Вказано на серйозну ваду у тлумаченні аргументу зомбі його найвпливовішим сучасним захисником, Девідом Чалмерсом. Мета статті – з'ясувати можливість захисту аргументу зомбі від звинувачення у передішенні спірного питання проти матеріалізму на основі альтернативного тлумачення. Відповідно до мети, проаналізовано міркування, на які спирається теза про логічну можливість феноменальних зомбі; відзначено центральну роль поняття фізичного як такого, що на фундаментальному рівні не містить у собі нічого суб'єктивного, і логічного розриву між будь-якими можливими фізичними (у цьому смислі) фактами та суб'єктивним характером станів свідомості. На цій основі, зроблено висновок про те, що аргумент зомбі не передіщує спірне питання проти матеріалізму.

Ключові слова: свідомість, мозок, суб'єктивний, фізичний, матеріалізм, дуалізм, епіфеноменалізм, феноменальний зомбі, логічна можливість.

Існування феноменальної свідомості (суб'єктивно–психічних феноменів) та її носіїв–суб'єктів (зокрема, нас самих) як тих, для кого є щось таке, як воно – бути

Збірник наукових праць "Гілея: науковий вісник"

цим суб'єктом та як воно (як це відчувається) – мати те чи інше суб'єктивне переживання, є великою загадкою, що перебуває у центрі дискусій у сучасній аналітичній філософії свідомості. Один з найбільш впливових і дискусійних аргументів, аргумент зомбі, якщо він є слухним, показує, що феноменальна свідомість (як царина суб'єктивного) не вписується в матеріалістичну картину світу, що є панівною у сучасній академічній філософії і має репутацію єдино наукової.

Аргумент зомбі був сформульований Девідом Чалмерсом, у його головній праці “The Conscious Mind” [2, р. 94–99] (хоча по суті цей самий аргумент, тільки без поняття феноменальних зомбі був сформульований раніше Саулем Кріпке [4, р. 144–154]). Нам пропонується уявити істоту, що в усіх фізичних (внутрішньофізіологічних та поведінкових) відношеннях є точною копією людського тіла, але які цілковито позбавлена свідомості у звичайному, феноменальному смислі – “суб'єктивного виміру” – того, як це суб'єктивно переживається (відчувається), як воно для суб'єкта – переживати ті чи інші відчуття, сприйняття, бажання, мислити тощо. Оскільки феноменальні зомбі логічно можливі, то з цього випливає, що свідомість не є тотожною з будь-якими фізичними процесами (мозку), і отже, матеріалізм є хибним. Типове заперечення, яке висували опоненти аргументу зомбі [3; 5], – це те, що він нібито допускає логічну помилку передрішення спірного питання (помилка полягає в тому, що прийняття засновків аргументу неявно спирається на прийняття висновку), а саме: у засновку про логічну можливість зомбі передрішується спірне питання проти матеріалізму на користь епіфеноменалізму – теорії “слабкого дуалізму”, згідно з якою (феноменальна) свідомість 1) є чимось нефізичним і 2) ніяк на впливає на фізичні процеси. У відповідь, Чалмерс намагався відхилити це заперечення за допомогою тлумачення, згідно з яким аргумент зомбі не ґрунтується безпосередньо на положенні про логічну можливість зомбі, а приходять до цього положення через умовивід від збагненності зомбі до їх логічної можливості [1]. Проте, при цьому Чалмерс пояснював смисл поняття збагненності (“відсутність апіорної суперечності в ідеї”) так, що він виявляється таким самим, що й смисл поняття логічної можливості; в результаті, замість змістовного умовиводу отримуємо тавтологію. Тож якщо аргумент зомбі має силу, то обґрунтування тези про логічну можливість зомбі має бути іншим.

Мета статті – з'ясувати можливість захисту аргументу зомбі від звинувачення у передрішенні спірного питання проти матеріалізму на основі альтернативної інтерпретації, що не потребує умовиводу від збагненності до логічної можливості.

Аргумент зомбі може почати безпосередньо з твердження, що феноменальні зомбі логічно можливі: в ідеї зомбі немає апіорної суперечності. Будемо називати це твердження Тезою Можливості Зомбі.

Чому цю тезу звинувачують у передрішенні спірного питання проти матеріалізму (теорії тотожності)? Здається, для цього немає ніяких інших підстав крім того, що, якщо теорія тотожності істинна (тобто, якщо психічні стани тотожні деяким станам мозку), то (з цього випливає, що) феноменальні зомбі логічно

неможливі. Однак це заперечення перевертає усе з ніг на голову.

Звичайно ж, якщо теорія тотожності істинна, то Теза Можливості Зомбі мусить бути хибною – точно так само, як якщо Теза Можливості Зомбі істинна, то теорія тотожності мусить бути хибною. Теза Можливості Зомбі суперечить теорії тотожності; таким чином, вони не можуть обидві бути істинними – як мінімум одна з них є хибною.

Варто відзначити, що ця ситуація не є чимось специфічно характерним для відношення між Тезою Можливості Зомбі та теорією тотожності – це цілком загальна ситуація, характерна для всіх аргументів. Як інакше Ви можете навести аргументи проти якоїсь теорії? Будь-який такий аргумент являє собою твердження (як правило, складне, що складається з кількох більш простих тверджень, з'єднаних зв'язкою “та”), яке ми вважаємо істинним і яке суперечить обговорюваній теорії, – з чого ми робимо висновок, що теорія є хибною. Якщо Теза Можливості Зомбі передрішує спірне питання проти теорії тотожності, то *будь-який аргумент проти будь-якої теорії передрішує спірне питання*; і якщо передрішення спірного питання – це логічна помилка (fallacy) (як звичайно говорять нам підручники логіки), то *ніякий непомилковий (non-fallacious) аргумент проти будь-якої теорії неможливий*. Якщо це так, то непомилкові аргументи за теорію також неможливі: будь-який аргумент за теорію є аргументом *проти* всіх альтернативних теорій, а отже, він передрішує спірне питання проти них, а отже, він помилковий. Таким чином, ніякий непомилковий аргумент неможливий взагалі! З іншого боку, якщо непомилкові (що не передрішують спірного питання) аргументи все ж існують, то той факт, що Теза Можливості Зомбі суперечить теорії тотожності, не означає, що Теза Можливості Зомбі передрішує спірне питання проти теорії тотожності, і що, отже, аргумент, заснований на Тезі Можливості Зомбі, помилковий.

А тепер давайте розглянемо ситуацію, що нас цікавить, якою вона є, так би мовити, на її “логічних ногах”. Є кілька альтернативних теорій про відношення тіла та свідомості: кілька різновидів матеріалізму (включаючи теорію тотожності), дуалізм, ідеалізм, панпсихізм. Ми шукаємо аргументи за і проти цих теорій. У будь-якого такого аргументу є засновки. Щоб аргумент був переконливим, потрібно, щоб його засновки були високо правдоподібними (у смислі міри нашої схильності вважати їх істинними). Звичайно, їхня правдоподібність має оцінюватися незалежно від теорій, які є предметом дискусії. Якби ми оцінювали правдоподібність засновків запропонованих аргументів залежно від їхньої згоди з тією теорією, до якої ми найбільш прихильні, то це справді було б помилковим передрішенням спірного питання. Навпаки, нам слід (намагатися, у міру наших сил) почати з нейтральної (щодо обговорюваних теорій) точки зору. Спочатку слід виходити з того, що ми не знаємо, чи є істинною теорія тотожності, чи інтеракціоністський дуалізм, чи епіфеноменалізм. Далі, без попереднього прийняття якоїсь із цих теорій за істину, давайте розглянемо питання: чи можливі логічно феноменальні зомбі?

Здається, що так: уявіть точну атом–до–атому (або кварк–до–кварку, якщо завгодно) копію Вашого тіла,

так що усі атоми (кварки) Вашого зомбі–двійника розташовані й переміщуються (відносно один одного та зовнішнього оточення) точно так само, як відповідні атоми (кварки) Вашого тіла. Відповідно, руки, ноги та усі інші частини тіла рухаються точно так само. Відбуваються всі точно такі ж фізичні взаємодії між атомами; наявні всі точно такі ж фізичні поля. Оскільки ані атоми (кварки), ані фізичні поля нічого суб'єктивно не переживають, то логічно можливо, щоб усі ці процеси відбувалися без будь-яких суб'єктивних переживань.

Якщо хтось вважає інакше, то він має пояснити, як рухи і взаємодії атомів та фізичні поля можуть створювати логічну необхідність суб'єктивного досвіду. (Просте постулювання тотожності психічних станів з певними станами мозку не вважається поясненням). Якщо немає ніякого такого пояснення, то слід визнати, що немає такої логічної необхідності; тобто, феноменальні зомбі логічно можливі. А з цього логічно випливають певні висновки про істинність/хибність обговорюваних теорій.

На відміну від Тези Можливості Зомбі, постулат тотожності зовсім не правдоподібний на перший погляд (*prima facie*). З одного боку, є фізичні структури та процеси – мікрочасточки, що певним чином розташовані в просторі одна щодо одної, рухаються (змінюють взаємне розташування у просторі) і впливають на рухи одна одної (взаємодіють відповідно до законів фізики), а також на фізичні поля (тобто, властивості простору впливати деяким закономірним чином на швидкість руху фізичних тіл, зокрема, мікрочастинок, залежно від їх розташування та фізичних властивостей). В усьому цьому, ніщо не передбачає (логічно не вимагає) суб'єктивних переживань. З іншого боку, є суб'єктивні переживання – те, як воно – переживати даний досвід, як це відчувається для людини. Постулат про те, що суб'єктивні переживання тотожні деяким фізичним структурам і процесам, – як простий постулат, без змістовного пояснення того, як суб'єктивні переживання можуть бути тотожні деяким фізичним структурам і процесам, не тільки неправдоподібний *на перший погляд*, але взагалі незрозумілий.

Таким чином, противники Тези Можливості Зомбі, матеріалісти, мають пояснити, як певні фізичні структури та процеси (які на фундаментальному рівні не мають ніяких суб'єктивних переживань) можуть створювати логічну необхідність суб'єктивних переживань. Матеріалісти мають не просто постулювати тотожність психічних станів певним станам мозку, а дати змістовне пояснення того, як суб'єктивні переживання можуть бути утворені *позбавленими суб'єктивності* рухами та фізичними взаємодіями фізичних мікрочастинок і полів (виходячи з того, що ані мікрочасточки, ані поля не мають ніяких суб'єктивних переживань). Без такого пояснення твердження про тотожність є незрозумілим.

Іншими словами, щоб спростувати Тезу Можливості Зомбі, матеріалісти мають усунути “пояснювальний розрив” (the explanatory gap) між фізичним і психічним за допомогою змістовного пояснення, а не намагатися використовувати як сполучний місток незрозумілий *ad hoc* постулат тотожності.

Можливо, найкращий спосіб побачити, що аргумент зомбі не передрішує спірне питання проти матеріалізму – це зауважити, що він ґрунтується на засновках, що *приймаються усіма версіями матеріалізму*, а також епіфеноменалізмом, а саме:

(1) Загальне поняття (мікро)фізичних фактів як фактів про чисто автоматичні рухи та взаємодії за фізичними законами фізичних сутностей (мікрочастинок, полів, хвиль), які не є суб'єктами, здатними до суб'єктивних переживань та усвідомлення.

(2) Постулат каузальної закритості фізичної реальності, згідно з яким на фізичні процеси (зокрема, в мозку людини) впливають лише фізичні (не впливають ніякі нефізичні) чинники.

Оскільки ці засновки приймаються, з цього випливає логічна можливість будь-якої множини (мікро)фізичних фактів (у тому числі, щодо тіла й мозку) без будь-яких суб'єктивних переживань та усвідомлення, а отже, і логічна можливість феноменальних зомбі. Матеріалісти (прибічники теорії тотожності) уникають цього висновку за допомогою додаткового засновку–постулату:

(Т) Психічні стани тотожні з деякими фізичними станами мозку.

Але цей постулат є явно *ad hoc* (штучно введеним спеціально для захисту матеріалізму) і незрозумілим: як може деяка множина (мікро)фізичних фактів, в яких немає нічого суб'єктивного, ніякого “як це відчувається для суб'єкта”, бути тотожною суб'єктивним станам?

Чи є самі ці постульовані тотожності логічно необхідними? Очевидно, що ні. Вони не є ані логічними відношеннями, ані семантичними фактами про відношення між смислами понять на макро– та мікрорівнях. Вони є постулатами, введеними для захисту матеріалізму саме через те, що не існує логічно–семантичного переходу (є логічний розрив) від (мікро)фізичного до психічного (суб'єктивного, феноменального). Відповідно, можемо сформулювати наступний аргумент:

(1) Якщо немає логічно необхідного переходу (логічного впливання) безпосередньо (без додаткових постулатів тотожності) від деяких фізичних фактів до феноменальних фактів, то постульовані тотожності логічно не необхідні.

(2) Немає логічно необхідного переходу (логічного впливання) безпосередньо (без додаткових постулатів тотожності) від деяких фізичних фактів до феноменальних фактів – є логічний розрив від фізичного до феноменального.

Отже

(3) постульовані тотожності логічно не необхідні.

(4) Якщо постульовані тотожності логічно не необхідні, то феноменальні зомбі (світи зомбі) логічно можливі (для Бога, щоб створити світ з феноменальними свідомостями, недостатньо створити усі фізичні факти, що мають місце в нашому світі, – Йому доведеться виконати додаткову роботу – ввести в дію ці постульовані тотожності).

Отже

(5) феноменальні зомбі (світи зомбі) логічно можливі.

(6) Якщо феноменальні зомбі (світи зомбі) логічно можливі (для Бога, щоб створити світ з

феноменальними свідомостями, недостатньо створити усі фізичні факти, що мають місце в нашому світі, – Йому доведеться виконати додаткову роботу – ввести в дію ці постульовані тотожності), то матеріалізм хибний, і постульовані тотожності не є тотожностями.

(7) Отже, матеріалізм хибний, і постульовані тотожності не є тотожностями.

Уся вага аргументу лежить на засновку (2); всі інші засновки не є спірними – їхня істинність аналітично(тобто, тавтологічно) очевидна. Відповідно, щоб правдоподібно протистояти аргументу зомбі, матеріалісти повинні зробити правдоподібним заперечення (2). Вони повинні показати, як (2) може бути хибним, тобто, пояснити, *не вдаючись до постулювання тотожностей*, як з фізичних фактів можуть логічно (необхідно) впливати феноменальні факти.

Висновки. Аргумент зомбі не передрішує спірне питання проти матеріалізму, оскільки він ґрунтується не на прийнятті епіфеноменалізму, а на безпосередньо–інтуїтивно високоправдоподібній тезі про існування логічного розриву між будь–якими фактами про фізичні процеси (як такі, в яких на фундаментальному рівні, з точки зору самого матеріалізму, немає нічого суб'єктивного) та суб'єктивними станами як–воно (як це відчувається) для суб'єкта; натомість, заперечення цієї тези через постулювання непояснених тотожностей є штучним (*ad hoc*) і незрозумілим. Потребує подальшого дослідження відношення аргументу зомбі та його можливих модифікацій до основних альтернатив матеріалізму, які, крім епіфеноменалізму, включають інтеракціонізм (“сильний дуалізм”, що передбачає взаємодію між свідомістю й мозком), панпсихізм та ідеалізм.

Список використаних джерел

1. Chalmers D. Imagination, indexicality, and intensions // *Philosophy and Phenomenological Research*. – 2004. – Vol.68. – P.182–90.
2. Chalmers D. *The Conscious Mind*. – New York: Oxford University Press, 1996. – 432 p.
3. Gulick R. *Conceiving beyond Our Means: The Limits of Thought Experiments* // *Toward a Science of Consciousness III* / S. R. Hameroff, A. W. Kaszniak and D. J. Chalmers, eds. – London, Cambridge: MIT Press, 2000. – P.13–22.
4. Kripke S. *Naming and Necessity*. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1980. – 172 p.
5. Perry J. *Knowledge, Possibility, and Consciousness*. – Cambridge, Massachusetts: MIT Press, 2001. – 237 p.

Sepey D. P., *Candidate of Philosophical Sciences, Assistant Professor, Assistant Professor of the Department of Social Disciplines, Zaporizhzhya State Medical University (Ukraine, Zaporizhzhya), sepey@yahoo.com*

Does the zombie argument beg the question against materialism?

The paper discusses one of the most influential arguments against materialism in the modern analytical philosophy of mind, the zombie argument, and the typical objection that the acceptance of its premise is implicitly grounded in the acceptance of its conclusion. A grave deficiency is pointed out in the construal of the zombie argument by its most influential modern defender, David Chalmers. The paper aims to ascertain the possibility of defending the zombie argument against the charge of begging the question against materialism, based on an alternative construal. According to the aim, an analysis is made of the considerations on which the thesis of the logical possibility of phenomenal zombies is based. The analysis highlights the central role of the concept of the physical as fundamentally devoid of anything subjective, and of the logical gap between any possible physical (in this sense) facts and the subjective character of mental states. On this basis, the conclusion is made that the zombie argument does not beg the question against materialism.

Keywords: *mind, consciousness, brain, subjective, physical, materialism, dualism, epiphenomenalism, phenomenal zombie, logical possibility.*

Sepey D. P., *candidate of philosophical sciences, docent, docent of faculties of social disciplines, Zaporozhskiy gosudarstvennyy meditsynskiy universitet (Ukraine, Zaporozh'ye), sepey@yahoo.com*

Является ли аргумент зомби предвосхищением решения спорного вопроса против материализма?

Рассматривается один из самых влиятельных аргументов против материализма в современной аналитической философии сознания, аргумент зомби, и типичное возражение, будто в нем принятие предпосылки неявно основывается на принятии вывода. Выявлен серьезный недостаток в толковании аргумента зомби его самым влиятельным современным защитником, Дэвидом Чалмерсом. Цель статьи – выявить возможность защиты аргумента зомби от обвинения в предвосхищении решения спорного вопроса против материализма на основе альтернативного толкования. Согласно цели, проанализированы соображения, на которые опирается тезис о логической возможности феноменальных зомби; отмечена центральная роль понятия физического как на фундаментальном уровне не содержащего в себе ничего субъективного, а также логического разрыва между любыми возможными физическими (в этом смысле) фактами и субъективным характером состояний сознания. На этом основании, сделан вывод о том, что аргумент зомби не предвосхищает решение спорного вопроса против материализма.

Ключевые слова: *сознание, мозг, субъективный, физический, материализм, дуализм, эпифеноменализм, феноменальный зомби, логическая возможность.*

* * *

УДК 165.191:314.128

Андриєнко О. В.

доктор філософських наук, професор кафедри філософії, Донецький національний університет (Україна, Донецьк), elena_andrienko8@mail.ru

ЕЛІТА ЯК СУБ'ЄКТ І ЧИННИК СУСПІЛЬНОГО РОЗВИТКУ

Робота присвячена соціально–філософському дослідженню феномену еліти. Еліта аналізується як суб'єкт і чинник економічного, політичного та інтелектуального аспектів соціального прогресу.

Ключові слова: *еліта, економіка, політика, наука, суспільний розвиток.*

Структура будь–якого суспільства передбачає наявність прошарку людей, які займають найбільш активну позицію в соціальному житті та скеровують хід суспільного розвитку. Саме таким прошарком є еліта. Потреба в зрілій та свідомій еліті стає особливо гострою в кризові та перехідні періоди суспільного розвитку. Становлення та розбудова української держави передбачає глибокі системні зміни в багатьох сферах суспільного життя, передусім, в економіці, політиці та духовно–інтелектуальній галузях. На ці процеси впливають багато чинників, і одним з найбільш важливих з них є саме чинник еліти.

Метою даної роботи є соціально–філософський аналіз феномену еліти як суб'єкту та чиннику економічного, політичного та духовно–інтелектуального розвитку суспільства.

Питання еліти досліджувалось багатьма авторами, серед яких слід відзначити роботи Е. Дюргейма [1], Д. Кортена [2], П. Лешукової [3], І. Липчинської [4], М. Мартинової [5], Дж. Рота [6], К. Сердобінцева [7], О. Полякова [8], О. Фісуна [9], М. Фролової [10] та ін. Але переважна більшість існуючих досліджень присвячена дослідженню еліти з соціологічної, політичної або економічної точок зору, тоді як все більш нагальною стає потреба в соціально–філософському осягненні еліти як суб'єкту та чиннику суспільного розвитку.

Еліта є соціальною спільнотою, яка характеризується низкою якостей, що вирізняють її з загальної соціальної маси та зумовлюють її керівну позицію у політичній, економічній, науково–